

דקדוקי קריאה בפרשת חיי-שרה ובהפטרות ובראשון של תולדות

כג ד גר-ותושב אֲנֹכִי: טעם טפחא בתיבת אֲנֹכִי	
כג ה לֵאמֹר לוֹ: הטעם במ"ם הוא לא נסוג	
כג ט בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע ולא בחטף	
כג יב עַם הָאָרֶץ: המילה עַם במרכא ואינה מוקפת	
כג יח לְמִקְנֶה: הנו"ן קמוצה. בְּכָל בָּאֵי שְׁעַר-עִירֹ: טעם טפחא בתיבת בְּכָל	
כד ג בָּה': אין להשמיע את האל"ף של שם ה', יש לקרא כאילו כתוב בְּדוֹנִי	
כד ו הַשֹּׁמֵר לָךְ: הטעם בשי"ן והמ"ם סגולה ¹	
כד ט וַיִּשְׁבַּע לוֹ: טעם נסוג אחור לשי"ן, עם זאת יש געיא בבלי"ת למנוע הבלעת העי"ן הגרונית	
כד יב עַם אֲדָנִי אֲבָרְהָם: טעם טפחא בתיבת עַם	
כד כא מִשְׁתָּאָה: האל"ף בצירי. לְדַעַת: ברביע ²	
כד כה גַּם-תֵּבֶן גַּם-מִסְפּוֹא רַב עֲמֵנוּ: תיבת רַב במונח	
כד לג וַיֹּשֶׁם: (לפי הקרי) השי"ן בפתח	
כד מג וַאֲמַרְתִּי: במלרע	
כד מז יִלְדֶּה-לוֹ: העמדה קלה ביו"ד מפני הגעיה והלמ"ד אחריה בשווא נע	
כד ס וַיִּבְרְכוּ: הרי"ש בשווא נע ולא בחטף. וַיֹּאמְרוּ לָהּ: טעם נסוג אחור ליו"ד. וַיִּרְשׁ: וא"ו החיבור מנוקדת בשווא נע, לשון עתיד	
כד סז הָאֱלֹהִים: ההטעמה באל"ף ולא בלמ"ד ³ ; וַיֹּאֲהֲבֶהּ: העמדה קלה ביו"ד למנוע הבלעת האל"ף	
החטופה. וַיִּנָּחֶם: במלרע, הקורא במלעיל משבש את משמעות הכתוב	
כה ב וְאֶת-יֶקֶשֶׁן: היו"ד בקמץ קטן	
כה ג וּבְנֵי דָדָן: בזקף ולא ברביע	
כה ד וַחֲנָךְ: הוא"ו פתוחה	
כה ח וַיֹּאסֹף: במלעיל וכן הדבר בכל המקרא כולו כאשר הכוונה לעניין מיתה	
כה יא וַיִּבְרָךְ: במלעיל וכן הדבר בכל המקרא כולו	
כה יג וּמִבְשָׁם: שי"ן שמאלית	
הפטרות חיי שרה מלכים א א א-לא:	
ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ: טעם נסוג אחור ליו"ד. לֵאדָנִי: האל"ף כלל אינה נשמעת	
ז וַיַּעֲזְרוּ: העי"ן בשווא נח. אֲדֹנֶיהָ: הנו"ן בחירק חסר והיו"ד אחריה דגושה ובקמץ	
יא וַאֲדֹנֵינוּ: האל"ף נשמעת בחטף פתח	

¹ המטעים את המ"ם משנה משמעות

² קורן ואחרים הטעימו בזקף גדול ואין להגרר אחריהם. יש עדות מנוסח כתר ארם צובא על הרביע.

³ הסימון הכפול של הפשטא מוכיח שהטעם באל"ף. והחומשים וה"תיקונים-קלקולים" שמחקו את הפשטא באל"ף ושמו געיא במקומה זיפּו.

יד וּמִלֵּאתִי: מלרע הטעם בת"ו

כה יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנָיֵהוּ: טעם טפחא בתיבת יְחִי

ראשון של תולדות:

כה כא וַיַּעֲתָר: העי"ן בשווא נח. וַיַּעֲתָר לוֹ: הטעם בעי"ן

כה כב וַיִּתְרַצֶּצוּ: צד"י ראשונה בשווא נע ולא בחטף

כה כב וַתֵּלֶךְ לְדֶרֶשׁ אֶת-ה': טעם טפחא בתיבת וַתֵּלֶךְ

כה כג וְלֹא־מֵלֶאֱמָם: בשתי התיבות הלמ"ד בשווא נח ויש להקפיד על הפרדתן

כה ל הִלְעִיטֵנִי: הלמ"ד בשווא נח

כה לב וְלִמָּה-זֶה לִי: טעם טפחא בתיבת לִי בלבד, אין לצרף לה את המילה 'זה' כאילו כתוב: וְלִמָּה זֶה-לִי

כה לה הַשִּׁבְעָה לִי: טעם נסוג אחור לשי"ן. וַיִּשְׁבַּע לוֹ: הטעם לא נסוג

כה לד וַיֵּאכַל וַיִּשְׁתַּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ: הראשון והשלישי במלעיל, השני והאחרון במלרע

כו ג וַאֲבָרְכֶךָ: הרי"ש בשווא נע וכ"ף סופית דגושה,

כו ד וַהֲתַבְרַכּוּ: הרי"ש בשווא נע

כו ה מִצּוֹתַי חֻקוֹתַי וְתוֹרֹתַי: רבים הקוראים המשתבשים בסיום הקריאה וקוראים כאילו טעם טפחא בתיבת 'חקות'

הנוסח ומקורותיו. בשנים עז ועז סקרת את המקורות שציין ר"מ ברויאר ז"ל שעל פיהם קבע את נוסח המקרא עבור דעת מקרא, ובהמשך, תנ"ך מוסד הרב קוק, חורב, וכתר ירושלים. לצערי בשנת עז כיון שמחשבי שעבדתי עמו לא פעל, לא הופיע גליון חיי-שרה עז. כאן מופיע המשך משנת עז

כד ל כה-דבר: לשש, מ"ש. כה-דבר: ד ונציה מדגיש אחרי מקף.

מנחת שי: כה-דבר: חדלי"ת רפה וזהבי"ת בסגול. [כה-דבר].

לג וַיֵּשֶׁם: לשש. וַיֵּשֶׁם: ד. וַיֵּשֶׁם: מ"ש; וַיֵּשֶׁם: לשש. וַיֵּשֶׁם: ד

יש כאן שני ענינים. מלה זו היא כתיב וקרי. היו"ד הראשונה מנוקדת בשורק, אך במקום וי"ו מופיעה יו"ד. כתיב היד ניקדו את היו"ד הראשונה בקיבוץ (ודגש אחרי וי"ו ההיפוך לעבר) והשאירו את היו"ד השנייה ללא ניקוד; ונציה 'ליתר בטחון' שם את ניקוד השורק ביו"ד, אבל למנוע טעות מוסיף ניקוד קיבוץ ביו"ד הראשונה. לפי הדקדוק ניקוד השי"ן הוא בפתח.

מנחת-שי (הערות ד"ר צבי בצר ז"ל): וַיֵּשֶׁם: כתיב, ויושם ק'. ובכל ס"ס יש שורק ביו"ד שנייה. וכן כתב בעל י"מסורת המסורת [ר' אליהו בחור], יש ספרי שיו"ד ראשונה בקבוץ, והוא טעות גמור כי לא נמצא אות נקודה בקבוץ לפני יו"ד נחה, עכ"ל. וגם כהרמ"ה ז"ל כת' וַיֵּשֶׁם לפניו לאכל, תרין יו"דין כתי', קדמא קרי יו"ד בשורק, ותנאי <כתי'> יו"ד חלופי וי"ו, וַיֵּשֶׁם כתי' ויושם ק'. [וַיֵּשֶׁם כ', וַיֵּשֶׁם ק'].

^ט מסורת המסורת: לוחות שניות, המאמר הראשון, עמ' 187.

^כ כהרמ"ה: שו"ם.

על דברי הבחור יש להעיר שמצאנו קְרָאִיּוֹת (אסתר ב, ט) ביו"ד ללא דגש, וכתב על זה המנחת-שי: הראיות - בספרים כתובי יד אין ביו"ד דגש. וספר אחד הראויות: אולי גרס שם הבחור בדגש, והמנחת-שי בא לחלוק עליו. ומסברא, המלה רָאִי הוא באותו משקל כמו כָּתוּב, או פָּרוּך. לא יעלה על הדעת לנקד כתובים או ברוכים, ולכן גם לא ראויים או ראויות. בחיפוש במפעל הכתר של בר-אילן יש בכל המקרא מקרה אחד בלבד של דגש ביו"ד אחרי קיבוץ: וְהַלּוֹים יִשְׁוּעַ בְּנוֹי קְדָמְיָאֵל שְׂרָבְיָהּ יְהוּדָה מִתְנִיָּה עַל־הַיְדוֹת הוּא וְאַחֵיו: [עזרא (נחמיה יב ח)].

דברי הבחור הם כנראה לפי ספרים מוטעים הגורסים דגש ביו"ד במלה הַחֲנִיּוֹת (ירמיהו לו, טז), וגם מְלִכִּיּוֹת (דניאל ח, כב). בעוד ההוצאות המתוקנות של המקרא סילקו דגש זה, וגם המאגרים המדויקים, הרי כנראה שבבתי ספר ממשיכים ללמד שמלים המסתיימות ב—ות, כאשר הם באות בלשון רבים מוסיפים יו"ד מונעת דגושה: תְּרַבּוּת-תְּרַבִּיּוֹת מְלָכִיּוֹת רְשׁוּת-רְשִׁיּוֹת. כך מנקדים בספרים, באין מבין שכלל זה בנוי על נוסח ניקוד לקוי של המקרא! בספרים המדויקים (ביניהם כא"צ על ירמיהו) אין דגש בשתי המלים הַחֲנִיּוֹת, מְלָכִיּוֹת.

סימון הקיבוץ כאן ־ נראה מיותר. אבל מצינו כיוצא בו במלה תְּרַבּוּתִי (במדבר כו, ז ועוד רבים), אשר כידוע נקראת תְּרַבּוּתִי כאילו אין שם אל"ף, שבכתבי היד לפעמים הרי"ש בניקוד כפול, שורק כתוב אחרי האל"ף וקיבוץ תחת הרי"ש. וכדי למנוע קריאת האל"ף יש סימן רפי עליה.

כתר ארם צובה בסוף פרשת כי תבוא לא כפול וסימן רפי.

לניגוד דברים ג יב קיבוץ תחת הרי"ש וסימן רפי.

לפי זה מקום הקיבוץ הוא דווקא תחת היו"ד הראשונה, ולא השנייה הבאה במקום וי"ו.

לה **ועבדים: לשד, מ"ש, מ"ק-לששד. ועבדים: ש** ששון סותר את המסורה שלו.

לו **ויתן-לו: ששד. ויתן-לו: ל** מנהג לניגוד דגש בלמ"ד של לו אחרי ויתן מוקף.

מ **אשר-ל. אשר-: ש?ש** ההכרעה ללא געיא.

נג **ויתן: ששד. ויתן: ל** השטת דגש בליניגוד.

נה **הנער: ל קנער: שש. מ"ש** בתורה כמעט בכל מקום המלה הַנְּעָרָה כתובה הנער. המחלוקת בין הספרים אם יש געיא בה"א. מנחת-שי **הַנְּעָרָה: ק**, וזה"א במאריך במדוייקי לא הנו"ן. [הנער כ', הַנְּעָרָה ק'].

נו **אתי: לשד. רמ"ה. מ"ג-לשש דב' לב נא. אותי: ש** מחלוקת כתיב. ששון סותר את מסורתו.

נט **וישלחו: לש. וישלחו: ש** מחלוקת אם געיא בוי"ו.

ס **ויברכו: ששד, מ"ש. ויברכו: ל** חטף בלא-גרונית. מנחת-שי: **ויברכו:** הרי"ש בשוא כמנהגנו. [ויברכו]. המנחת שי לשיטתו למעט בחטפים בלא-גרוניות, ור"מ ברויאר בעקבותיו.

סה **הלזה: לשש. מ"ש. הלזה: ד** מנחת-שי: **הלזה:** הה"א בפתח. [הלזה].

מגמת המנחת-שי בעקבות אור-תורה לתקן שגיאות מדפוס ונציה. מבחינה דקדוקית אין דגש אחרי חטף, גם ה"א הידיעה מתאים כאן ולא ה"א השאלה. יש מסבירים את הדגש הבא אחרי ה"א הידיעה שהוא תשלום האות למ"ד הראויה לבוא כמו שיש בערבית 'אל', והראיה מ'הלזה', אבל ב'הלזה' גופא בא דגש בלמ"ד שלו.... ועם כל זאת אינני בטוח שזו טעות דפוס של ונציה. יתכן שזו גרסה.

כה א ויִסֶּף: לשד. ויִסֶּף: ש לפי הכלל צפוי כאן דרגא ולא מרכא.

ג דָּדָן (2): לש. דָּדָן: ד נביא קטע זה של הפסוק. ובני דָּדָן הָיוּ אֲשׁוּרִים וְלִטְוִשִׁים וְלֵאמִים: לפי הטעמת הזקף מתחלק הפסוק כך ([ובני דָּדָן] [הָיוּ אֲשׁוּרִים וְלִטְוִשִׁים] וְלֵאמִים:} לגרסת הרביע [ובני דָּדָן הָיוּ אֲשׁוּרִים וְלִטְוִשִׁים] וְלֵאמִים:} כמדומה גרסת הזקף מסתברת יותר, כי הנושא הוא בני דָּדָן, ולכן ראוי הוא להפסק לפני ההמשך.

לפני המשך השוואת הגרסאות יובאו כאן לדיון דברי המנחת שי בעניין דקדוקי. ובני דָּדָן: לפי דעת רוב המדקדקים בכלל שתי אותיות בג"ד כפ"ת אצל אחז"י משפט חדלי"ת להדגש. וכן נזכר זה עם דומי" אחרי דגושי" מבעל" לשון למודי", ובספר אחר מדקדוק כ"י. אמנם בכל הספרי" רפויה, וכן נכון מטעם שכתב רד"ק בספר מכלול לפי שאין אות ראשונה שמושית, ³ וכמ"ש בפ' וארא על אתה תִּדְבֵּר. [דָּדָן].

מודעת זאת שאותיות בגד-כפת בבואם בתחילת מלה, ולרוב⁴ בתוך המלה אחרי שווא נח, נדגשות. בבוא מלים אלה בראש מלה אחרי הברה פתוחה בטעם מחבר לרוב נשמט הדגש. בבוא ב"ת וכ"ף שימושיות בניקוד שווא, אם אותה אות באה בעקבות אות השימוש כמו פָּבּוּא או פָּכָל, ובמקרה של ב"ת, גם אם אחריה פ"א, הדגש נשמר גם אם יבוא אחרי הברה פתוחה בטעם מחבר כמו פָּפְנִי.

לפי הגדרה זו אין מקום לשאלה למה ובני דָּדָן אין דגש בדלי"ת הראשונה. כי הדלי"ת אינה אות שימוש, גם על אתה תדבר אין מקום לשאלה כי לפי הגדרה זו לא בכל אותיות השימוש חל כלל זה. גם יתכן שאות שימוש כמו תי"ו של עתיד אינה בכלל אות שימוש. מלבד זה בבוא ב"ת לפני מ"ם הדגש הקל נופל אחרי הברה פתוחה, ואין דין המ"ם כדין הפ"א, ומי יגיד לנו שדין תי"ו לפני דלי"ת כדין ב"ת לפני פ"א ולא לפני מ"ם.

ושוב לנוסח ומקורותיו.

ולטוּשִׁים: ששד, מ"ש, מ"ק-שש. ולטוּשִׁים: ל מחלוקת כתיב. נביא את דברי המנחת-שי גם על המלים האחרות: אֲשׁוּרִים וְלִטְוִשִׁים וְלֵאמִים: אשורם, מל' וי"ו וחס' יו"ד, ודכות' ולטוּשִׁים. ולאמִים חס' וי"ו ומל' יו"ד, כן כתי' בכל ספרי' המדוייקי' וגם בהעתק הללי. ואל תחוש להגהת מקרא גדולה שכתו' שם יש ספרי' מדוייקי' כתו' ולאמִים, כי בכל ספרי' ספרד הוא מל' יו"ד. וכ"כ ⁵ הרמ"ה ז"ל, וְלֵאמִי חס' וי"ו ומל' יו"ד כתי', וכל

^א לשון למודי: שער א, פרק ד, ד"ה ודע כי אלה הכללים, [9] ע"ב.

^ב מכלול: פא ע"א.

^ג וכמ"ש: שמי' ז ב ('אתה תדבר').

⁴ במקרים רבים אין דגש, כמה דוגמאות. וַיִּדְבֹּר, מְלָכִי, מְרַבִּים, מִמֶּתְקִים, שְׂרָבִיט. וגם בעברית חדשה עֲבָרָה. ⁵ להגהת מקרא גדולה: מסורה צדית של ד על אתר.

⁶ הרמ"ה: לא"ם.

לְאִמִּים גְּרִידָא דְכוּתָּא, וּמִסִּי עֲלֵי חֲסָרִי וַיֵּיז בְּכֻלָּהוּ נִסְחֵי דִיקוּן. ^זוּלְאִם מִלְאִם יֵאֲמִין, תְּרוּיָהוּן חֲסִי וַיֵּיז כְּתִי. [אֲשׁוּרִם וּלְטוּשִׁם וּלְאִמִּים].

ה [יִתֵּן]: **שֶׁשׁ**. וַיִּתֵּן: ל לִנְיָגְרָד מִשְׁמִיט אֶת הַדָּגֶשׁ.

ט הַחֲתִי: **לֶשֶׁשׁ**, מ"ש. הַחֲתִי: **ד** מִנְחַת-שִׁי **חֲתִי**: בִּס"ס אֵין בַּח"א גִּלְגֵּל. [חֲתִי].

יג לְחוֹלְדָתָם: **לֶשֶׁשׁ**, מ"ש, מ"ג־ד שִׁמִּי ו טו. לְחוֹלְדָתָם: **ד**

מִחְלֻקָתָא כְּתִיב. מִנְחַת-שִׁי (כִּיּוֹן דְּחִיבִים עֲלֵי דְבָרֵי אֲנִי מִבִּיאִם גַּם עַל בְּשָׁמְתָם): **בְּשָׁמְתָם** **לְחוֹלְדָתָם**: חֲסִי וַיֵּיז כְּתִי, וּדְכוּתָּא ^כלְמִקְמָתָם בְּשָׁמְתָם דְּאֶלּוּפִי עֲשׂוֹ, וּדְכוּתָּא ^{כט}וַיִּהְיוּ בְנֵי לֹו בְּשָׁמְתָם כּוֹלְחֵי חֲסָרִי, וּדְכוּתָּא בְּלִישְׁנִי וְאֵלֶּה שְׁמָתָם ^לדְּאֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמַעְאֵל, חֲסִי וַיֵּיז כְּתִי, וְכָל לִישְׁנֵי בְּאוּרִיתָא דְכוּתָּא, בְּרִ מִן בִּי מִלְאִי, וּמִסִּי עֲלֵיהִי בְּמִסִּי דִיקָא תְרִין מִלְאִי, וְסִי ^{לא}וּנְשָׂא אַחֲרֵן אֶת שְׁמוֹתָם, וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם ^{לב}דְּמִרְגָּלִים, וְשָׂאֵר שְׁמוֹתָם בְּאוּרִיתָא חֲסִי וַיֵּיז כְּתִי. וּמִסִּי דְמִסִּי עֲלֵיהִי תִלְתָּא חֲסָרִי, שְׁבוּשָׂא הוּא, דְּחֲסָרִי טוּבָא הוּוּ. וְנוֹסְחֵי דִיקֵי כְּמִסּוֹרֵתָא קְמִייתָא סֻלְקִי, וּדְכוּתָּא ^{לג}שְׁשָׁה מְשָׁמְתָם חֲסִי וַיֵּיז כְּתִי, ^{לד}הֲרַמְיָה ז"ל. [בְּשָׁמְתָם].

לְחוֹלְדָתָם: מִלְאִי וְאֵיז קְדָמָא, וְחֲסִי וַיֵּיז תְּנִינִי בְּכָל סַפְרִי כִי מְדוּיִקִּי וּבְדָפּוּסִי יִשְׁנִי וְגַם בַּחֲעֵתֶק הִלְלִי. ^{לה}זֶכֶן נִמְסִי בִּפִּי וְאֵרָא כָּל אוּרִיתָא תּוֹלְדָתָם כְּתִי, בְּמִיב חֲסִי דְחֲסִי, וְסִימֵן ^{לו}וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי לֹו לְחוֹלְדָתָם, ^{לז}וּבְנֵי מִרְרִי מִחֲלִי וּמוֹשִׁי, וְתְרוּיָהוּ בִּפִּי וְאֵרָא, וְכִי ^{לח}הֲרַמְיָה ז"ל. [לְחוֹלְדָתָם].

נבִּית וְקָדֵר: **לֶשֶׁשׁ**, מ"ש. נְבִיתָא וְקָדֵר: **ד** מִנְחַת שִׁי בְּרָאשִׁית פֶּרֶק כֹּה

נְבִיתָא וְקָדֵר: בְּכָל סַפְרִי מְדוּיִקִּי כִי וּבְדָפּוּסִי יִשְׁנִי הִזְקַף קֶטֶן עַל מַלְתָּא נְבִיתָא, וְקָדֵר בְּמִאֲרִיךְ, וְנִכּוֹן הוּא, וְכֵן הוּא ^{לט}בְּדִי"ה א. [נְבִיתָא וְקָדֵר].

טו חֲדָד: **לֶשֶׁשׁ**, מ"ש, מ"ק־אֵד דִּה"א א ל. חֲדָד: **ד** מִחְלֻקָתָא כְּתִיב חֲמוּרָה, חִילּוּפִי דְלִי"ת-רִי"ש.

^ז וּלְאִם מִלְאִם: בְּרִי כֹה כֹג.

^כ לְמִקְמָתָם בְּשָׁמְתָם: בְּרִי לֹו מ.

^{כט} וַיִּהְיוּ בְנֵי לֹו: צִי"ל וַיִּהְיוּ אֵלֶּה בְנֵי לֹו – בְּמִי ג ז.

^ל דְּאֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמַעְאֵל: בְּרִי כֹה טז.

^{לא} וְנְשָׂא אַחֲרֵן: שְׁמִי כֹה יב.

^{לב} דְּמִרְגָּלִים: בְּמִי יג ד.

^{לג} שְׁשָׁה מְשָׁמְתָם: שְׁמִי כֹה י.

^{לד} הֲרַמְיָה: שִׁי"ם (מִתְחִילָת דְּבָרֵי מ"ש).

^{לה} זֶכֶן נִמְסִי: מ"ג – ד שְׁמִי ז טז.

^{לו} וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי לֹו: שְׁמִי ז טז.

^{לז} וּבְנֵי מִרְרִי: שְׁמִי ז יט.

^{לח} הֲרַמְיָה: יִלְיָד.

^{לט} בְּדִי"ה: דִּי"ה א א כט.

מנחת-שי: **חדר ותימא**: בכל ספרי מדויקי בשני דל"תין, וכן כתב ^{בג} החזקוני. ויש לי ראייה ^{בד} מיונתן בן עוזיאל שתרגם חדר חריפא, מלשון וישם פי פחרב חדה (ישעיהו מט, ב), ששרשו חדר. וכן בדברי רז"ל ^{כו} נפל תורא חדר סכינא, ועו אמרו ^{כז} שני תלמידי המחדדי זה את זה בחלכה, ענין חריפות. וגם ^{כח} הרמ"ה ז"ל כת' חדר ותימא עם ב' דל"ת כתי', וזה ברור גם ^{כט} מהמסורת האומרת בד"ה חדר ב'. [חדר].
ההפטרה מטופלת בהמשך הגליון.

כג ו טיפת דיו של רש"י מהרב יצחק ישעי' וייס נר"ו

פרשת חיי שרה – לא יכלה

איש ממנו את קברו לא יכלה ממך מקבר מתך (בראשית כג, ו). ברש"י: **לא יכלה**, לא ימנע, כמו (תהלים מ, יב) לא תכלא רחמך, וכמו (לעיל ח, ב) ויכלא הגשם.

פשוטו של רש"י בקצרה

לא יכלה, אין פירושו לא יקמץ ממך את קברו, כמו שפירש רס"ג, או לא יעצור ממך את קברו או לא יכלא [=יסגור] ממך את קברו, כפירושי רבי יהודה חיוג' ורבי יונה. אלא כמו שביאר רבי מנחם, שפירושו הוא לא ימנע ממך את קברו. כמו (תהלים מ, יב) לא תכלא רחמך, שפירושו לא תמנע רחמך, וכמו (לעיל ח, ב) ויכלא הגשם, שפירושו וימנע הגשם.

מקבילות ברש"י שפירוש 'כלה' הוא 'מניעה'

כן פירש רש"י כרבי מנחם גם לעיל (בראשית ח, ב): **ויכלא הגשם מן השמים**. ויכלא, וימנע, כמו **לא תכלא רחמך**, **לא יכלה ממך**. וכן פירש בתהלים (מ, י): **תחַ שְׁפָתִי לֹא אֶכְלָא**, לא אכלא, לא אמנע. לשון **ויכלא הגשם**. **לא תכלא רחמך**, לא תמנע. וכן בשמואל (א, כה, לג): **אֲשֶׁר בָּלַתְנִי חַיִּים תָּזֶה מִבּוֹא בְּדָמַיִם**. כליתני, מנעת אותי כמו **לא תכלא רחמך** (תהלים מ, יב) **לא יכלה ממך** (כאן). וכן בחגי (א, י): **עַל כֵּן עָלִיכֶם כָּלֹא שְׁמַיִם מִטֹּל וְהָאָרֶץ כָּלֹאָה יִבֹּלֶהָ**. עליכם כלא שמים, על חוביכון. **כלא**, מנע. וכן בקהלת (ח, ה): **אִין אָדָם שְׁלִיט בְּרוּחַ לְכֹלֹא אֶת הָרוּחַ**. אין אדם שליט ברוח, כרוחו וילכו של שלוחו של מקום, לכלוא ולמנוע ממנו את הרוח שנגופו שלא יטלנו מלאך המות. מכל המקבילות עולה שדעת רש"י כי יכלה כמו יכלא, והוא לשון כליאה ומניעה.

פירוש התרגומים

באונקלוס דפוס סביוניטא (ברלינר) ורוב הנוסחאות (ע"פ פרשגון) ונוסחי תימן (ע"פ מרפא לשון), גורס כאן: **לֹא יִכְלִי מִמֶּךָ**. [ולא הובא בתרגום אונקלוס המוגה (וייזר)]. ובשאר נוסחאות **לֹא יִמְנַע מִיָּנֶךָ**. וכן הוא בשאר התרגומים. ולעיל (בראשית ח, ב) בנח: **וַיִּכְלֹא הַגֶּשֶׁם**, תורגם: **וַיִּתְּקֵלִי מִטְרָא**. וביונתן שם תורגם: **וַיִּתְּקֵנֶנּוּ**. ובמרפא לשון כאן: **לא יכלה**, לא יכלי, כן הוא נוסחת ספרי תימן, וכ"כ היא"ר ז"ל, ולא כגירסת 'לא ימנע'. ויש חילוק ביניהם, כי לא יכלי עדיף. דלא ימנע אינו אלא על מה שהוא בגלוי וידוע לכל, שלא ימנעוהו ממנו, מאחר שדעתו לשאול אותו. אבל לא יכלי, משמע שלא יחשוך ממנו מאומה ממה שיש לו, אפילו אין יודע אותו אלא הוא, ואין דעת השואל עליו. ונבחרתורגמן שרש' כלא: **וַיִּכְלֹא הַגֶּשֶׁם**, ואתכלי מטרא. ותעצר המגפה, ואתכלי מותנא... ויש מושרש כלה מתורגם בלשנא מניעה, עיין בשרש מנע. נראה שדומנו לגירסת התרגום כאן **'לא יכלה'** לא ימנע. אבל לא מצאתי בשרש מנע].

אבל במסורת מפורשת (לגר"י צובייד) כתב: **לא יכלה ממך**, לא ימנע ממך. הכי גרסינן לה על פי כתבי יד עתיקים ודפוסים מדויקים בלשון מניעה. וכן הדפיסו הגרסא בחאג כתר תורה כפי שהיא מקובלת ושגורה בפי הכל. וכמו שפירשוה כל המפרשים בהדיא **לא יכלה** לא ימנע, (רש"י והראב"ע, והרד"ק בספר השרשים שרש כלה, ומהר"ש בן מלך במכלל יופי), ורש"י הוסיף וכתב שהוא כמו **לא תכלא רחמך**, דמתורגם

^{בג} החזקוני: על אתר.

^{בד} מיונתן בן עוזיאל: המיוחס ליונתן, על אתר.

^{כו} נפל תורא חדר סכינא: שבת לב ע"א.

^{כז} שני תלמידי המחדדי: שבת סג ע"א.

^{כח} הרמ"ה: חדר.

^{כט} מהמסורת: מ"ק – ד ד"ה א א ל.

לא תמנע רחמך, עיי"ש. וכ"כ רבי' יצחק אברבנאל בפירושו, וז"ל איש ממנו לא יכלה ולא ימנע את קברו משתקבור את מותך שמה, עכ"ל. וכן פירש רבי' יצחק עראמה בספר העקידה, לא יכלה לשון מניעה עיי"ש. לאפוקי גרסאות אחרות לא יכלי, לא יכלי דלא נהירא. – וראה מה שאכתוב להלן.

רס"ג מפרש מלשון כילי וקמצנות

כתב רבי סעדיה גאון (תפסיר כאן, ע"פ תרגום צוקר ונבמוסגר שינויים חשובים מותרגום קאפח): ותרגומתי לא יכלה, לא יבכ' (לשון כיליות). כי מלה זו היא בת חמש הוראות: גמירה (השלמה), ככתוב (מלכים א ו, יד) ויבן שלמה את הבית ויכלהו. כליון, ככתוב (משלי כב, ח) ושבט עברתו יכלה. קמצנות (כיליות), ככתוב (ישעיה לב, ה) ולכילי לא יאמר שוע. וכליאה (ומניעה), ככתוב לא תכלא רחמך ממני. ויכולת, ככתוב (שמות ב, ג) ולא יכלה עוד העפיונו. והנטיית בפועל שלהן שונות. – וכן הוא בפירושי רס"ג (לרס"ג אד): וכל איש ממנו לא יקמץ ממוך (לא יהיה כילי כלפיך) את קברו. ובמהדורת קאפח: ושום איש ממנו לא יתנהג בכיליות כלפיך. (וכן תרגם בתהלים (מ, י): לא אמלא, לא נהגתי בכיליות ובקמצנות בתורתך). וכן במדרש התימני מאור האפלה: יכלה מלשון כילי. לדעת רס"ג כילי הוא קמצן, ומשרש זה לא יכלה, לא יקמץ. וכליאה ומניעה שניהם עניין אחד שונה. ובעקבותיו פירש גם האבן עזרא: כילי, הפך שוע, ושוע כמו נדיב, שידיו רפות לתת ולא סגורות. וכן הוא בשרשי רד"ק שרש 'כיל', כילי הוא כנגד השוע, כי השוע יותר מהנדיב, והכילי טוב מהנבל, לפי דעתי כי מלת כילי נגזרה מענין וכל בשלש (ישעיה מ, יב) ומשרשו (כול), ולפיכך נקרא כילי, שהוא עושה ענייניו ומוציא הוצאותיו במדה קצובה, שלא יותר כלום. וע"ש עוד. (אבל את לא יכלה, כאן פירש הרד"ק לא ימנע, כנ"ש בהמשך).

ביאור גירסת אונקלוס לא יכלי על פי הרס"ג

ולולי דמסתפינא אמינא שהגירסא בתרגום כאן לא יכלי, מתאימה לפירושו של הרס"ג ש'יכלה הוא לשון כיליות', ושום איש ממנו לא יתנהג בכיליות'. וכפי הסברו של הרד"ק כי מלת כילי נגזרה מענין וכל בשלש ומשרשו. ובמתרגמן (לר"א בחור) שרש כל, רוב לישנא מדה מתורגם בלישנא משיחא, כאשר יתבאר בשרש משח, ויש מתורגמים בלישנא כל, מן וכל בשלש, דמתורגם כלו במכילא איתכל. וימד שש שערס (רות ג, טו), וכל שית שעורין... ולא ימד חול חס (ירמיה לג, כב), ולא יתכיל חולא דימא. אם כן נראה שאף כאן לא יכלי, הוא מהשרש הארמי כל, שהוא תרגום של מדידה וכיליות. ולכן בספרי תימן האמונים על התפסיר של רס"ג נשתמר נוסח זה, כעדות המרפא לשון. – ויתכן שסיבת מה שלא ציין רש"י כאן 'כתרגומו' לא ימנע, כמו שמציין פעמים רבות, כי היו לפניו שתי הנוסחאות באונקלוס, ולכן לא יכל להעזר בנוסח.

רבי מנחם מפרש מלשון מניעה ולא כליאה וכלי הוא נוכל

אבל במחברת מנחם (שרש כל) שכידוע לדעתו יש שרשים בני ב' אותיות, כלל בשרש 'כל' י"ד מחלקות, וז"ל: השביעי, אשר כלתני חיוס חזה מבוא בדמים (שמואל א, כה, לג), איש ממנו את קברו לא יכלה ממך, מכל אורח רע כלאתי רגלי (תהלים קיט קא), אתה ה' לא תכלא רחמך ממני. (ולשיטת רבי מנחם שיש שרשים של אות אחת או שתיים, אין צורך להסביר צירוף 'כלא' וכלה' לעניין אחד בשרש 'כל'). עניין מניעה המה. השמיני, פלא ולא אצא (תהלים פח, ט), אדני משח בלאם (במדבר יא, כח)... עניין מסגר המה. (וחלק מניעה וכליאה לשתים, שלא כרס"ג). ...השתיים עשרה, וארור נוכל ויש בעדרו זכר (מלאכי א, יד)... וכלי פליו רעים (ישעיה לב, ז) ולכילי לא יאמר שוע. עניין מוזימות המה. – לדעת רבי מנחם 'כילי' ונוכל' משרש אחד הם, מעניין מוזימות. וסמך לפירושו יש בהמשך הפסוק (שם): וכלי פליו רעים, הוא זמות יעץ. ובעקבותיו פירש כן רש"י שם: ולכילי, רמאי נוכל חורק רעים. וכן פירשו המצודות והמלבי"ם.

רבי יהודה מפרש מלשון מניעה וכליאה

רבי יהודה חיוג, (שלדעתו כל שרש הוא בן שלש אותיות, אף שלעתיים חסרה אות מהשרש), כותב בספרו 'ספר אותיות הנח והמשך' [אותות הרפיון], בפרק 'כלל הפעלים שסופם והוא למד שלהם, הא רפה נחה נסתרת [=חסרה] (עמ' 82): כלה. נמצא שורש זה נחלק לשלשה עניינים. הראשון, ואתם בני יעקב לא מליחם (מלאכי א, ו). כי לא כלו רחמיו (איכה ג, כב). [=כליה]... והעניין השני, (כלה) וכלה (איוב יט, כז), ותכל כל עבדת (שמות לט, לב) [=סיום, גמר]... והעניין השלישי, נשתמשו בו בשתי לשונות, בהא ובאלף. לפי שדרכם להמיר זו בזו, כמו שהודעתך. יש מהם מי שדבר (כליתי) וכלתיו רגלי (תהלים קיט, קא), כלתני (שמואל א כה, לג), לא יכלה ממך (כאן). ויתכן להיות מזה ואת בניחם כלו בבית (שמואל א ו, י), זהו לשון ההא כמו שנאמר בנה בניתי, בנו

יבנה. ויש מי שדבר כלא, כלאו שמים, ... לא תכלא רחמיך. זהו לשון האלף. וההא אשר במכלה
 (=גור מסתכל) (חבוק ג, יז), איננו ללשון נקבה, כי הוא על משקל מפעל. והוא כתובה במקום האלף
 מוכלאות הצאן, שהוא אחד ומכלאות רבים. [=מניעה וכליאה]. – לדעת רבי יהודה 'כלה' מלשון
 מניעה וכליאה. ובעקבותיו כתב האבן עזרא: יכלה, ימנע, כי ימצא בה"א גם באל"ף באחרונה.
 ובעקבותיו ביארו כן כאן המזרחי והגור אריה ושפתי חכמים.

רבי יונה מפרש מלשון מניעה וכליאה

ובשרשים לרבינו יונה אבן גנאח, שורש 'כלה'. ... כבר נזכר העניין הזה בספר 'אותות הרפיון', ...
 ונזכר בו עוד אֲשֶׁר בְּלִתֵּי חַיִּים הָיָה, לֹא יִכְלֶה מִמֶּךָ (כאן). והביא עמו כלאו שמים מטל והארץ כלאה יבולה.
 וזולתם ממה שבא באלף בעניין הזה. ואמר שהא' הזאת מומרת מן ההא. וראינו להניח השער
 כמו שהוא וכו'. – רבינו יונה מקבל דעת רבי יהודה, ש'כלה' הוא מלשון מניעה וכליאה. וכלל
 כל שורש 'כלא' כולל ויכלא הגשם, ויכלא העם מהביא (שמות לו, ו) בשורש 'כלה', (מלבד כלאים), שהא' והה'
 מתחלפים כשיטת רבי יהודה. ובערך 'כיל' ביאר שהוא 'הקמצן הנבל', כדעת רס"ג.

רד"ק מפרש מלשון מניעה ועצירה

אבל בשרשים להרד"ק הביא בשורש 'כלא', את כל פסוקי 'כלא', וכתב שכולם מניעה ועצירה.
 (והוא כשיטת רבי יהודה הנ"ל). ובשורש 'כלה' חילק לכמה מחלקות, וכתב: ועניין אחר, והוא כעניין כלה
 בא', מכל אורח רע בלאתי רגלי, כתוב בא', ונקרא כבעלי ההא. ואת בניחם כלו בבית, לא יכלה ממך (כאן),
 אשר בליתני חיים הזה מביא בדמים. כולם לשון מניעה ועצירה. ונכילי לדעתו הוא קמצן, כמו'ש בשורש 'כיל' והבאתיו לעיל
 בשיטת רבי סעדיה גאון. – וכן כתב הרד"ק בפירושו כאן: לא יכלה, לא ימנע, וכן אשר בליתני חיים מביא
 בדמים. – שינה הרד"ק ממסקנת רבי יונה, והחליף עצירה תחת כליאה [כי כאמור לדעתו 'כלא' הוא שורש
 נפרד].

בשכל טוב מחלק 'כלא' הוא מניעה במסגר ו'כלה' בדיבור וגזירה

ודבי מנחם ברבי שלמה (חי סמוך לזמנו של רש"י) כותב בשכל טוב (בובר, כאן): לא יכלה. כלומר לא ימנע,
 ודומה לו לא (תכלה) ותכלא (רחמיך ממני, ויכלא הגשם (בראשית ח, ב). אפס כי יש לדרוש כלא הנכתב באל"ף
 הוא לשון מסגר למנוע היוצא, וכל שהוא נכתב בה"א הרי הוא לשון מניעה בדיבור וגזירה. –
 אך כמדומה שכלל זה הוא רק לפי מה שהעתיק לא תכלה רחמיך, ולא כפי שהיא בספרים
 שלנו, וכנמסר במסורה שם: תכלא ג. ב' כתיב ה' כד חשמן לא תכלה (מלכים א יז, יד). לכל תכלה (תהלים קיט, צו), וחד
 אלף לא תכלא (שם). וצ"ע.

ביאור דברי רש"י

להאמור, רס"ג פירש לא יכלה לא יקמץ ממך את קברו, ולדברינו אף באונקלוס נמצא נוסח
 כזה. ורבי יהודה חיוג' ורבי יונה פירשוהו גם במשמעות כליאה, לכן ביאר רש"י כאן את יכלה
 על ידי העתקת השרש המתאים לדעתו ממחברת מנחם, כמובא לעיל. לא יכלה, לא ימנע ממך
 את קברו, וכפי שמצאנו נוסח כזה באונקלוס. ולא כפירוש רס"ג לא יקמץ ממך את קברו, או
 לא יעצור ויכלא ממך את קברו, כפירושי רבי יהודה חיוג' ורבי יונה, אלא כמו שפירש רבי
 מנחם, שפירושו הוא לא ימנע ממך את קברו, כמו לא תכלא רחמיך, שפירושו לא תמנע רחמיך,
 וכמו (לעיל ח, ב) ויכלא הגשם, שפירושו וימנע הגשם. ע"כ טיפת דיו של רש"י.
 א"ה. שוב מראה לנו הרב נר"י שכדי להבין את הפרשנות הדקדוקית של רש"י יש לעיין במחברת מנחם, וכן יש
 לעיין גם בספרי המדקדקים הקדמונים, בנוסף לעיון בתרגום ובלשונות חז"ל, ואז נוכל להבדילו משאר הפירושים.

כג יג נָתַתִּי בְּסָף הַשְּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי סֵפֶר תּוֹרַת הַטַּעֲמִים שֶׁל הָרֵב אֲבִרְהָם וַיִּסְבְּלוּם נִרְ"י עִמ' קִמָּג
 כתב חזקוני: תיבת נָתַתִּי לַעֲלִי קִמָּג שֶׁאֵמֵר עֲפֻרֹן הַשְּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְאֲבִרְהָם הִשִּׁיב לוֹ שְׁמִעֲנִי,
 נָתַתִּי! בְּתִמְיָה, אֵתְהָ אֵמֵרְתָּ נָתַתִּי לָךְ, אֵךְ אֵתְהָ בְּסָף הַשְּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי! שֶׁבִּמְתַּנֶּה לֹא
 אֶקְבִּלְנָה! וְהִטַּעַם שֶׁבִּנְתִּי מוֹכִיחַ – שִׁישׁ בּוֹ גֵרֶשׁ לְהַפְרִידוֹ מִכֶּסֶף הַשְּׂדֶה. [נָתַתִּי עֵתִיד לְהַת
 שְׁהוּא כְּמוֹ וְאֵתְנָה]. עִכְ"ל [הַחֲזֻקוֹנִי].

אמנם על פי הכללים שבידינו הפיסוק הוא: נָתַתִּי בְּסָף הַשְּׂדֶה / קַח מִמֶּנִּי. ופירושו
 כפשוטו.

א"ה. אם נרצה לקיים את פירוש החזקוני שלא יסתרו את פיסוק הטעמים אפשר לפרש, נתתי? זה מה שאתה אומר, אבל מה עם כסף השדה?! קח ממני! מתנות חינם אינני לוקח.

הפטרת חיי-שרה

א יחס: אל, מ"ש, מ"ק-אק, מ"ק-ד רב' יט ו. יחס: ד

א"ה. כך כתבתי בעבר, אבל רד"ק הבין ששורש המלה י.ח.ם, וגם בצירי הוא צורת בניין קל. מנחת-שי: ולא יחס לו - כל האומר יחס בצירי הוי"ו אינו אלא טועה שבכל ספרים כ"י מדוייקים ודפוסים ישנים בחירק וכן נראה בבירור ממה שכתב רד"ק בפירושו ובספר מכלול דף קכ"ד. ועיין עוד מ"ש באיוב ג' על פסוק אל יחד (איוב ג, 1):

רד"ק: ולא יחס לו - ולא יחס בשרו לו, כמו "וַיִּחַס בְּשַׁר הַיָּלֶד" (מלכים ב, ד, לד); וכן "וַיִּחַס לְאֹדְנֵי הַמֶּלֶךְ" (להלן, ב); "וַיִּחַס לָהֶם" (קהלת ד, יא); רוצה לומר: וחס הבשר. ויחס - שרשו "יחס", מבניין הקל; והוא כתוב ביו"ד האית"ן לבד, ויו"ד השורש נעלמת מהמכתב. וכן "וַיִּרְא שְׂאוֹל מִלִּפְנֵי דָוִד" (שמואל א, יח, יב); "וַיִּרְשׁ זֶרְעָךָ" (בראשית כב, יז); ואחרים זולתם.

יָתֵם הֶעֱתִידִים אֲחֵם, יָתֵם, וַיְחַמֵּי הַצֶּאֱן (שְׁמוֹ ל'). בְּפֶלֶם וַיְרֹדוּ, אֲבֵל וַיַּחֲמֵצוּ
בִּסְגֻלֹּת הַיּוֹד בַּעֲבוּר שֶׁהָיִיתָ נִקְרָה בַּחֲמֵץ סִגְלִי, וְכֵן יוֹד וַיַּחֲמֵצוּ
אִמִּי (מִלֵּט לֵא). שֶׁהוּא מִן הַדְּגוּשׁ, וַיַּחֲמֵצָה בְּבוֹאֵן לִשְׁתוֹת (רַחֲמִים ל'). בֹּא
בְּסִמֵּן נִקְרָה אֶחָד לְבָד, אוֹ יֵאֵמֶר הַאִיִּחָן בַּחֲזֵק אִיִּחָם, יָתֵם, תִּיִּחָם, נִיִּחָם,
כִּי כֵן מִצְאֵנוּהוּ, וְלֹא יָתֵם לוֹ (מֵלֶכֶט ל'). וְנִפְלָה יוֹד פֶּאֶה הַפֶּעַל מִמַּחֲכָתָב
כִּמוֹ שֶׁנִּפְלָה בְּמִלָּת וַיִּשָּׁב בַּעֲיֵנִיהֶם (יִחוּשֵׁט ק"ט). דְּבִנֵּי גֵר וּבְנֵי רֵאוּבֵן,

[וכן *] ויגדו לשאול וישׁר הדבר בעיניו (ש"א י"ח). וירא שאול מלפני דוד (שם). ובמקצת

ספרים ויישר הדבר בעיניו מלא, אבל ויִשָּׁר
הדבר בעיני דוד(ש"ל יח). חסר, והצווי יחס,
יחסי, יחסי, יחמנה או הם חמי חמי, חמנה:
לחמך כחן. יבאד.
* המצג מקומו רק כמנוחה
על יו"ד השום [ ]:

נחם נחמה, בצירי או בחידק:

עֵתָה מִמְּשִׁיךְ רִד"ק עֵתִיד נִפְעֵל הַפּוֹעֵל י.ח.ם.

והעתידיים, הָיָהם, הָיָה־מִי, אִי־הֵם, יוֹחֵם וכוּלִי, גם יתכן שבא הנחמים על דרך נחי הַיּוֹד כחביריו, ויבא הצפעל על שני פנים האחד בחולם והוא הרוב כמו נולֵד, נודֵע, ובהם הוסרה הַיּוֹד בויז, והשני עמדה הַיּוֹד נחה אחר קמץ קטן כמשפּט ולא הוסרה בויז והַיּוֹד לא נכתבה אך עמדה בנשיטה, ועל הדרך הזה בא הנחמים באלים (שעיה לז). והוא דגבון כל זה בהנחה שיחם הוא בשורש י.ח.ם, אבל כמדומה מקובל שהוא בשורש ח.מ.ם.

ה. **רָכַב: אלק. רָכַב: ד?** הניקוד רָכַב אינו מוכר.

ט **עם: אלק. עם: ד** נתחלף לונציה מהפך במקום תביר. גם צירוף הטעמים מהפך לפני זקף קטן אינו מוכר.

, **נָאֲת־הַגְבוּרִים: אק, מ"ש. נָאֲת־: ל** מנחת-שי: ואת נתן הנביא - הוא"ו בגעיא בס"ס זכן ואת הגבורים:

טו **שָׁבַע: אקד. כת־שָׁבַע: ל** זרות נוספת של לנינגרד.

כו **אני־עֲבָדָךְ: אלד, מ"ק־ק, מ"ג־ד ב' יא. יא. עֲבָדָךְ ק?** ניקוד סגול קמץ הוא בהפסק, לא רק בהפסק גדול. מבחינה דקדוקית אין להכריע. אבל ממסורת קהיר עצמו, נראה שיש כאן סגול-קמץ.

הפסוק הבא אינו בהפטרה אבל מכל מקום דברי המנחת שי עליו מענינים.

לג **אל-גחון: אלק, מ"ש, מ"ס־ד אל 8. על כ' אל ק': ד** ונציה גורס כאן כתיב וקרי, ובניגוד למסורה שלו. אני מביא כאן את המנחת שי גם על הרישא של הפסוק, עניין מעניין לעצמו.

ויאמר המלך להם קחו עמכם וגו' - דבר חדש ראיתי בספר א' כ"י שכתבו ויאמר להם המלך ומאן דחזי סבר טעותא הוא ולא היא אלא תליא באשלא רברבא ממסרה רבתא (אוי הא') גבי סימן 'ויאמר להם' דוק ותשכח וסימנא מילתא היא (עין היטב במס"ר וצ"ע דמשמע מחמס' דלא קאי רק על ויאמר להם ולא אליהם ותנו ל"מ א"ה. אינני מבין את דבריו, ולאן הוא רוצה להגיע, במקרא שלנו הנדון כתוב ויאמר המלך להם ולפי הסימון של בן-חיים בונציה הגרסה ויאמר להם המלך) וחכי נמי גרסי' בע"י דחזריות בשני מקומות ותמיחא לי טובא. ובילקוט פרשת כי תשא וס"א גרסינן ויאמר המלך אל בניחו⁵. ובילקוט מלכים וס"א גרסינן ויאמר המלך אליהם וכלם משובשים. אבל בתוספתא סוף חזריות שפיר כתיב ויאמר המלך להם:

במסורה בסוף דפוס ונציה, ברוב הדפוסים שצילמו את דפוס ורשה לא הדפיסו את זה, יש רשימה **ויאמר להם כ"ב וסימ'** כלומר, הצירוף הזה נמצא ב22 מקום. בפירוט

מביא **והרכבתם את שלמה בני-** כלומר הפסוק **וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לָהֶם קְחוּ עִמָּכֶם אֶת־עֲבָדֵי אֲדֹנֵיכֶם וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת־שְׁלֹמֹה בְּנִי** על־הפְּרָדָה אֲשֶׁר־לִי וְהוֹרַדְתֶּם אֹתוֹ אֶל־גִּחֹן:

⁵ לא קשה מידי. התלמוד עורך את המקראות שהוא מביא, מדלג בהם מקצר אותם וגם מפרש אותם. בכל מקום שיש אי-התאמה בין התלמוד למקרא, אין למהר להגיה את התלמוד (וכן שאר לשונות חז"ל) ע"פ המקרא, כי לרוב השינוי הוא בכוונת מכוון. המדרש מתכוון למקרא לב **וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ** דָּוִד קְרָאוּ־לִי לְצִדֹק הַכֹּהֵן וּלְנָתָן הַנָּבִיא **וּלְבָנָיהוּ** בְּדִיְהוֹדָע וַיָּבֹאוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: וקיצר **ויאמר המלך אל בניחו**. ותו לא מידי.

פותח 'ויאמר להם' ומכאן שבעל המסורה של ונציה יעקב בן-חיים גרס כאן ויאמר להם המלך. ואין לנהוג בפזיזות ולהחליט שמי שגורס כן משתבש, כי יש לו על מי לסמוך. והורדתם אתו אל גחון – במקצת ספרים כתיב על זקרי אל. ואין נראה כן מהמפרשים וכן אמרו בהוריות פ' כהן משיח ובירושלמי דשקלים פ' שלש עשרה שזפרות אין מושחין את המלכים אלא על המעין כדי שתמשך מלכותם שנאמר והורדתם אותו אל גחון ובעל כלי יקר כתב ג"ל שדרשו קרי אל וכתב על שזכוונה המשיחה תהיה על גיחון כלשון אין מושחין את המלכים אלא על המים וחטעם כדי שתתדמה המשיך מלכותם אל המים וזהו הקש אל גיחון שיתדמה אל גיחון שתמשך מלכותו ובמה שאומר בפסוק וירד צדוק הכהן וגו' ותרחב לך זה יותר כי שם לא כתיב אלא על גיחון עכ"ל. אחרי כן האיר ה' את עיני ומצאתי הכרע לדבר ממסורת הגדולה שזה כתיב זקרי אל. שבאלפ"א בית"א מן חד חד. חד אל וחד על נמנה בתוכם אל גחון ויאמר המלך להם קחו עמכם. על גיחון – וירד צדוק הכהן ונתן (מלכים א, א, לח):

תן להם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>
מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה <http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אם אתה מתעניין
בהבטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בגישאים לשוניים
ברכות: franklashon@gmail.com
☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺

⁶ מכאן שגם ונציה במסורה גורס ויאמר המלך ולא ויאמר להם. בניגוד למסורה שהביא לעיל!